

TEMAT: FACT CHECKING – jak lepiej weryfikować rzetelność danych

POZIOM EDUKACYJNY:

liceum, szkoły branżowe i technika

CELE EDUKACYJNE:

- uczeń zna pojęcie fakt-checking i wymienia sposoby weryfikacji informacji,
- uczeń wskazuje na zagrożenia płynące z korzystania z social media jako jedyne źródła informacji,
- uczeń odróżnia wiedzę od informacji oraz informację od opinii,
- uczeń ocenia rzetelność przykładowej informacji znalezionej w sieci, uczeń wie w jaki sposób może zweryfikować jej rzetelność,

POJĘCIA KLUCZOWE:

fact-checking, dezinformacja, wiedza, informacja, opinia, weryfikacja, rzetelność

BAZA MERYTORYCZNA:

Fact-checking (czasem nazywane również weryfikacją faktów) to proces badania i potwierdzania lub obalania informacji, danych lub twierdzeń w celu ustalenia ich prawdziwości lub fałszywości. Jest to szczególnie istotne w dzisiejszym świecie pełnym łatwo dostępnych informacji, gdzie dezinformacja i fałszywe wiadomości mogą się szybko rozprzestrzeniać.

Proces fakt-checkingu polega na zbieraniu wiarygodnych źródeł informacji, porównywaniu ich z danymi lub twierdzeniami, które mają zostać zweryfikowane, oraz na ocenie, czy te informacje są poprawne i rzetelne. Weryfikacja faktów jest ważnym narzędziem dla dziennikarzy, naukowców, badaczy i innych osób zajmujących się przekazywaniem i analizą informacji.

Szczególnym wyzwaniem jest walka z dezinformacją w internecie, gdzie każdy może umieścić treści na dowolny temat. Ważne jest, aby użytkownicy byli świadomi ryzyka korzystania z sieci i byli w stanie identyfikować różne formy dezinformacji np:

- **falszywe lub wypaczone informacje:** rozpowszechnianie niesprawdzonych informacji lub przekształcanie już istniejących, tak że zmieniają swoje znaczenie lub kontekst,
- **cyfrowa manipulacja treści:** modyfikowanie obrazów, nagrań audio lub wideo w taki sposób, aby sugerować coś innego niż prawda, np. poprzez manipulację obrazami lub deepfake'ami.
- **sztuczna aktywność:** tworzenie kont społecznościowych, które wydają się być wiarygodnymi źródłami informacji, ale w rzeczywistości służą do zwiększania zasięgu danych informacji, nadawanie wiarygodności niesprawdzonym informacjom,
- **manipulowanie emocjami:** celowe wywoływanie silnych emocji, takich jak strach, gniew czy złość, w celu skłonienia ludzi do reagowania na treści, niezależnie od ich rzeczywistej prawdziwości.
- **kontrowersyjne teorie spiskowe:** rozpowszechnianie teorii spiskowych lub niepotwierdzonych plotek, które mogą zdobyć dużą uwagę ze względu na swoją kontrowersyjność.

Fakt checking w kontekście zdrowia jest niezwykle ważny ponieważ może prowadzić do realnych zagrożeń. Nieprawdziwe porady medyczne mogą skutkować złym stanem zdrowia lub wręcz zagrożeniem życia. Rozpowszechnianie dezinformacji na temat medycyny czy systemu opieki zdrowotnej może prowadzić do utraty zaufania do profesjonalnych służb medycznych i ekspertów, co utrudnia właściwą opiekę zdrowotną. Falszywe informacje na temat produktów zdrowotnych mogą prowadzić do marnowania czasu i pieniędzy na nieskuteczne lub niepotrzebne środki, leki lub terapie.

Spotykając się z treściami w internecie ale także życiu codziennym warto nauczyć się co jest opinią, a co faktem. Opinia opiera się na subiektywnych odczuciach, przekonaniach, emocjach lub interpretacjach. Może być różna dla różnych osób w zależności od ich osobistych punktów widzenia. Informacja opiera się na sprawdzalnych faktach, danych naukowych lub obiektywnych źródłach. Może być potwierdzana lub weryfikowana za pomocą dowodów.

Poszukiwanie rzetelnej wiedzy w internecie wymaga weryfikacji – sprawdzenia tego czy dana informacja jest prawdziwa. Można to robić na kilka sposobów:

1. Sprawdź źródło informacji:

- o Upewnij się, że źródło jest wiarygodne i rzetelne. Wybieraj uznane strony internetowe, publikacje naukowe, instytucje edukacyjne lub oficjalne źródła informacji.

- Unikaj stron, które nie ujawniają swojego autorstwa lub źródła finansowania.

2. Sprawdź autora:

- Jeśli dostępne, sprawdź autora lub eksperta, który przedstawia informacje. Sprawdź, czy ma odpowiednie kwalifikacje lub doświadczenie w danym dziedzinie.
- Jeśli brakuje informacji o autorze, bądź ostrożny.

3. Sprawdź datę publikacji:

- Upewnij się, że informacja jest aktualna i odnosi się do obecnych wydarzeń. W niektórych dziedzinach stare informacje mogą być nieaktualne lub nieprawdziwe.

4. Weryfikuj informacje za pomocą innych źródeł:

- Przeszukaj inne wiarygodne źródła, aby potwierdzić lub obalić dane informacje. Jeśli tylko jedno źródło podaje daną informację, warto poszukać potwierdzenia w innych miejscach.

5. Sprawdzaj źródła źródeł:

- Jeśli źródło powołuje się na inne źródła, sprawdź również te źródła. Upewnij się, że są one wiarygodne i poparte dowodami.

6. Szukaj danych i dowodów naukowych:

- Jeśli informacje dotyczą nauki lub medycyny, poszukaj badań naukowych, publikacji naukowych lub ekspertyz od uznanych naukowców w danej dziedzinie.

7. Uważaj na emocjonalne treści i clickbaity:

- Dezinformacja często opiera się na wywoływaniu silnych emocji lub używa clickbaitowych nagłówków, które mają przyciągnąć uwagę.

8. Bądź krytyczny i zastosuj zdrowy rozsądek:

- Zadawaj pytania, czy dana informacja ma sens, czy jest zgodna z innymi dostępnymi informacjami i czy jest poparta dowodami.

9. Korzystaj z wiarygodnych fakt-checkerów:

- Istnieją strony i organizacje zajmujące się fakt-checkingiem, które analizują i weryfikują informacje. Skorzystaj z ich usług, aby sprawdzić, czy dana informacja została zweryfikowana.

Należy jednak pamiętać, że zbiór informacji nie jest wiedzą – nawet rzetelne badania znalezione w sieci nie zastąpią ekspertyzy lekarza. Na wiedzę bowiem składają się nie tylko fakty ale także umiejętności praktyczne, szerokie zrozumienie zagadnień oraz etyka i wartości, którymi się kieruje ekspert.

METODY:

zabawa integracyjna, dyskusja, prezentacja, burza mózgów, praca kreatywno-projektowa w grupach,

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

identyfikatory lub nalepki i flamastry do zapisania imion, kartki z obrazkami geometrycznymi do zabawy integracyjnej, kartki dla uczestników, rzutnik i komputer z dostępem do internetu oraz prezentacja, karta pracy grupowej (po jednej dla każdej grupy), komputery dostępne dla uczniów,

PRZEBIEG ZAJĘĆ (90 min):1. Przygotowanie do zajęć.

Przed zajęciami edukator przygotowuje salę – ustawia krzesła, w taki sposób aby warsztaty odbywały się w kręgu (wszyscy uczniowie i osoba prowadząca mają możliwość usiąść twarzą do siebie).

Zajęcia mogą być prowadzone w ramach godziny wychowawczej przez nauczyciela prowadzącego lub być zrealizowane gościnnie w placówce przez zewnętrznego edukatora.

2. Wprowadzenie (10–15 min)

- **Przywitanie się.** Jeśli zajęcia prowadzi zewnętrzny edukator – przedstawienie się oraz rozdanie identyfikatorów/taśmy malarskiej do naklejenia na ubranie i wpisania na niej imienia przez uczniów. (2–3 min)
- **Zabawa integracyjna “powiem ci, a ty narysuj”** – edukator wyjaśnia zasady zabawy: chętna osoba dostaje geometryczny rysunek (należy go przygotować wcześniej), który musi opisać pozostałym uczniom. Należy zadbać aby grupa nie zobaczyła opisywanego rysunku. Na podstawie usłyszanego opisu uczniowie starają się odwzorować rysunek na swoich kartkach. W trakcie ćwiczenia nie wolno zadawać pytań osobie opisującej obrazek.

Celem tego ćwiczenia jest pokazanie, że komunikacja jest bardzo trudna, gdy odbiorca nie może zweryfikować otrzymywanych informacji poprzez np. pytania wyjaśniające. Nawet napesze intencje nadawcy (poprawne opisanie rysunku) często kończy się nieporozumieniami (odbiorcy błędnie interpretują otrzymane info). Podobne zjawisko zachodzi w internecie, gdy czytamy jakąś treść i nie wiemy do końca jakie pobudki kierowały autorem komunikatu oraz nie możemy wejść z nim w dialog. Dlatego tak ważny jest

fact checking czyli samodzielne weryfikowanie informacji znalezionych w sieci. (5–7 min)

- **Mini-dyskusja** – jakie problemy mogą się pojawić w komunikacji? jakie trudności napotkał nadawca, a jakie odbiorca? jak sytuacja ćwiczeniowa przypomina uczniom komunikację w sieci? W dyskusji należy odnieść się do wniosków wyciągniętych z poprzedniego ćwiczenia. (4–6 min)

3. Część teoretyczna (20 min)

- **Burza mózgów: jak możecie sprawdzić informacje znalezione w sieci** – edukator rozdaje karteczki samoprzylepne i zaprasza uczniów do wpisania pomysłów na to jak zachęcić młodzież do udziału w badaniach – czyta i omawia pomysły uczniów, (10 min),
- **Prezentacja** – edukator pokrótce przedstawia **temat spotkania oraz projekt JU4H. Przy omawianiu slajdu dot. opinii i informacji należy poprosić uczniów o podanie ich przykładów (np. lubię placki/placki zawierają dużo tłuszczów).**

4. Część praktyczna (55 min)

- **Analiza treści zdrowotnych w sieci i ich weryfikowanie poprzez zakładanie tematów na platformie – formułowanie pytań badawczych** – uczniowie korzystają z kart pracy, ich zadaniem jest zbadanie jednego z aktualnych trendów zdrowotnych i weryfikacja jego zasadności naukowej. Na podstawie karty pracy uczniowie analizują materiał informacyjny znaleziony w sieci, następnie szukają rzetelnych źródeł informacji o wybranej substancji (np. na Google Scholar) oraz zastanawiają się jakie pytania dot. substancji chcieliby zadać naukowcom (40 min),
- Przedstawienie projektów (15 min),

5. Zakończenie (5 min)

- **Podsumowanie zajęć** – edukator dzieli się swoimi uwagami i przemyśleniami po pracy z grupą, wskazuje wartościowe i najciekawsze momenty przebiegu zajęć, docenia uczniów i ich zaangażowanie we wspólną pracę, (2–3 min)
- **Ankieta dla uczniów** – wypełnienie przez uczestników ewaluacji zajęć, (2–3 min)

KARTA PRACY: FACT CHECKING – ADAPTOGENY

Adaptogeny to grupa naturalnych substancji, najczęściej roślinnych, które mają zdolność do wspomagania organizmu w radzeniu sobie ze stresem fizycznym, psychicznym i środowiskowym. Adaptogeny pomagają organizmowi dostosować się do różnych warunków i wyzwania, minimalizując negatywne skutki stresu i poprawiając zdolność adaptacji.

Przykłady adaptogenów to m.in. żeń-szeń, ashwagandha, matcha, grzyby np. reishi, chaga.

ZADANIE:

1. Wybierzcie jeden typ adaptogenu do analizy factt-checking.
2. Zbierzcie dane na temat tej substancji dostępne w internecie. Jak jest promowana? Na co ma pomagać? Kto to promuje i dlaczego?
3. Czy jesteście w stanie znaleźć materiały naukowe potwierdzające te informacje? Jeśli tak – jakie źródła uznaliście za wiarygodne?

4. Co Was zastanawia lub niepokoi? Jakie informacje warto by było sprawdzić dokładniej?

5. Jakie pytania zadalibyście naukowcom dot. tej substancji?